

6. World Investment Prospect Survey 2009 - 2011. UNCTAD, 2009. – 85p.
7. World Investment Report (WIR) 2010. UNCTAD, 2010.-212 p.
8. Офіційний сайт Міжнародного центру перспективних досліджень - <http://www.icps.com.ua/>
9. Федоренко В. Г. Інвестиційно-інноваційний розвиток промисловості України . — К.: ІПК ДСЗУ, 2009.- 328 с.
10. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності України» - <http://zakon.rada.gov.ua>

УДК 336.1:338.2 (045)

НАБОК І.І.,
Інститут міжнародних відносин НАУ,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин і бізнесу, к.е.н.

ЧАЛНИКОВ І.І.,
Промислово-економічний коледж НАУ,
студент

ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. У статті розглянуто особливості валютно-кредитної політики вітчизняної економіки у контексті трансформаційних процесів, а також досліджено основні тенденції розвитку валютно-кредитних політик розвинених країн світу.

Ключові слова: валютно-кредитна політика, монетизація, фінансова криза, інфляція, грошова система.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности валютно-кредитной политики отечественной экономики в контексте трансформационных процессов, а также исследованы основные тенденции развития валютно-кредитных политик развитых стран мира.

Ключевые слова: валютно-кредитная политика, монетизация, финансовый кризис, инфляция, денежная система.

Annotation. In the article features are considered currency-credit politicians of domestic economy in the context of transformation processes, and also investigational basic progress trends currency-credit politician of the developed countries of the world.

Keywords: currency-credit policy, monetization, financial crisis, inflation monetary system.

Вступ. На сучасному етапі розвитку національної економіки України висуваються абсолютно нові вимоги до валютно-кредитної політики. Вони полягають у необхідності стимулювання розвитку, диверсифікації та активізації внутрішнього ринку через чітке та ефективно регулювання грошової маси держави. Валютно-кредитна політика, яку проводить Національний банк України, – це одна з найважливіших складових економічної політики нашої держави. Саме валютно-кредитна політика має нести в собі забезпечення відповідального монетарного підґрунтя для стабільного економіко-соціального розвитку – низьку інфляцію у довгостроковому періоді та цінову стабільність.

Постановка задачі. Метою статті є наукове обґрунтування теоретико-концептуальних основ реалізації валютно-кредитної політики в економіці України та зарубіжних країнах.

Результати досліджень. Різні аспекти та широке коло питань, пов'язаних із валютно-кредитним регулюванням економіки та валютно-кредитною політикою висвітлили у своїх працях такі вітчизняні науковці та теоретики, як Г. Башнянин, Д. Богиня, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Гребеник, М. Гриценко, О. Дзюблюк, Л. Красавіна, О. Кузнецова, В. Лисицького, І. Лютий, В. Міщенко, Р. Михасюк, А. Мороз, С. Науменков, П. Нікіфоров, Н. Островська, Ю. Пахомов, А. Пересад, М. Пуховкіна, М. Савлука, А. Сімаков, Т. Смовженко, В. Стельмах, А. Чухно, О. Шаров, В. Ющенко та інші. Однак поглиблення трансформаційних процесів, яке відбувається на фоні глибокої фінансово-економічної світової кризи, потребує глибшого теоретичного узагальнення та науково-методологічного.

В умовах фінансово-економічної кризи перед валютно-кредитною політикою виникають нові виклики. У першу чергу, вони пов'язані з тим, чи слід дотримуватися прийнятих правил або потрібно реагувати на економічну кон'юнктуру, що змінилася. Як правило, центральні банки реагують на кризу. При цьому в разі фінансової кризи вони на практиці стикаються з подвійною метою: підтримання стабільності і валютно-кредитної сфери, і фінансової системи. Друга мета найчастіше може вводити у суперечність з першою, оскільки вимагає додаткової підтримки окремих фінансових інститутів і, як наслідок, може бути пов'язана із збільшенням грошової маси і зростанням інфляції [1, с. 12].

Основними економічними засобами і методами валютно-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через:

- визначення та регулювання норм обов'язкових резервів;
- процентну політику;

- рефінансування комерційних банків;
- управління золотовалютними резервами;
- операції з цінними паперами на відкритому ринку;
- регулювання імпорту та експорту капіталу;
- емісію власних боргових зобов'язань та операцій з ними [2, с. 205].

На практиці під час кризи першою і стандартною реакцією центральних банків, як правило, є надання ліквідності банківській системі. Зокрема, Європейський центральний банк 9 серпня 2007 р., коли європейська фінансова система відчула на собі потрясіння на світових фінансових ринках, надав банкам 95 млрд. євро на строк "овернайт" за ставкою 4% - це була найбільша операція щодо "точного налаштування" ринку з моменту введення євро. Надалі Європейський центральний банк прагнув точковими операціями уникнути проблем банків з ліквідністю (зокрема, в кінці року, коли попит на ліквідність сезонно підвищується). Водночас він залишив незмінною ставку рефінансування. Федеральна резервна система США через великі проблеми, які є в американських банках, пішла на значне зниження ставки по федеральних фондах (ключової процентної ставки при проведенні валютно-кредитної політики в США) - з 5,25 (на початок вересня 2007 р.) до 1,5% (останнє зниження - 8 жовтня 2008 р.). При цьому паралельно відбулося збільшення темпу інфляції в країні: якщо у 2007 р. споживчі ціни в США зросли на 2,9%, то у 2008 р. МВФ прогнозував їх приріст на 4,2% (аналогічним чином передбачалося збільшення темпу інфляції в зоні євро з 2,1% у 2007 р. до 3,5% у 2008 р.) [3, с. 3].

Національний банк України, крім обмеження зростання грошової бази, проводив стерилізаційні операції на валютних ринках, що пов'язано з прагненням обмежити зростання грошової маси. Проте стерилізаційні заходи НБУ не обмежували, а провокували інфляцію через погіршення умов виробництва товарів. Комерційні банки не можуть задовольняти зростаючий попит на кредити, а, крім того, їх ціна — висока. Спостерігається тенденція, що деякі клієнти банків починають шукати можливості отримувати позики за кордоном, де їх умови отримання значно вигідніші.

НБУ має сприяти формуванню грошової системи, спроможної в умовах стабільності національної грошової одиниці забезпечити сприятливі умови для економічного зростання. Проте, враховуючи значне відставання від рівня сучасних економік, темпи економічного зростання мають бути значно вищі або достатньо випереджаючі.

Зовнішні чинники у поєднанні з внутрішніми де стабілізаторами призвели до спаду української економіки та кризи банківського сектору. Водночас відбувається суттєве зростання питомої ваги бюджетних видатків на соціальний захист на фоні загального спаду виробництва, а отже і зменшення надходжень до Державного бюджету. Так, монетарна база за рік зросла на 31,5%, грошова маса – на 29,9%. Міжнародні резерви Національного банку на кінець грудня становили 31,5 млрд. дол., що на 7 млрд. дол. менше, ніж у серпні. Національним банком за вересень-грудень 2008 р. було продано 10,5 млрд. дол. Однак, вказані заходи лише тимчасово впливали на стримування девальвації гривні на валютному ринку. Для підтримки ліквідності банків у жовтні-грудні сума кредитів рефінансування становила 105,4 млрд. грн., з початку року ця сума становила 169,5 млрд. грн. Залишок за кредитами рефінансування на кінець 2008 р. становив 60,6 млрд. грн.

Для того, щоб відповідати стандартам країн з розвинутою ринковою економікою, Національний банк України зняв обмеження щодо коливання курсу гривні до долару США. На сьогодні офіційний курс гривні щодо іноземних валют встановлює Національний банк України на рівні курсу, встановленому на міжбанківському ринку України, що склався на попередній робочий день.

Однак, дії щодо підтримки ліквідності банківської системи та забезпечення стабільності валютного ринку призвели до швидкої конвертації більшої частини банківських активів у валютну форму, що спровокувало подальше підвищення попиту на іноземну валюту.

З початку 2009 р. Національний банк України не надає інформації щодо обсягів рефінансування комерційних банків з метою забезпечення стійкості у банківській сфері та попередження паніки серед населення. Однак, це не дає можливості проаналізувати ситуацію на грошовому ринку та можливі тенденції його розвитку.

Валютно-кредитне регулювання на сьогодні є органічним складником макроекономічної політики. Спрямованість політики регулювання, вибір методів і важелів впливу визначається як теоретичними концепціями, на які орієнтується валютно-кредитна політика, так і специфікою соціально-економічних завдань, які вона повинна виконувати за конкретних умов. Валютно-кредитна політика західноєвропейських країн та США до 1970 – початку 1980-х років ХХ ст. базувалась на кейнсіанській концепції регулювання із застосуванням політики регулювання позичкового відсотка, обмеження обсягів кредитів, вибіркового контролю за грошовим ринком. З 80-х років ХХ ст. посилюється переорієнтація на монетаристські підходи до регулювання валютно-кредитної сфери з метою підвищення його гнучкості, більш ефективного впливу на пропорції грошового ринку. При цьому обов'язкове резервування переорієнтовується на регулювання обсягу кредитних ресурсів і грошової маси в обігу. Диференціація резервних вимог визначається особливостями економіки кожної країни, зокрема станом грошового обігу, рівнем інфляції, ринкової ставки відсотка, і виступає важливим фактором підтримки конкуренції у банківській сфері. Загальною тенденцією є поступове зниження норми обов'язкового резервування, що є наслідком зміцнення національних банківських систем і свідченням певного зниження ролі цього важеля регулювання на користь більш гнучких інструментів, передусім операцій на відкритому ринку та валютного регулювання. Істотно розширюється практика операцій з

цінними паперами з метою оптимізації структури банківських резервів та підвищення стійкості банківської системи.

У сучасних умовах валютно-кредитна політика зводиться до обслуговування експортоорієнтованих галузей. Зосередження грошової маси в монополістів в умовах її обмеженого зростання загострює проблему недостатньої монетизації економіки. Наслідком є обмеження сукупного попиту, погіршення умов кредитування, гальмування інвестиційно-інноваційної діяльності, що веде до зменшення пропозиції на товарних ринках та інфляції.

В умовах "виснаження" фінансової та грошової систем усі намагання забезпечити інноваційно-технологічний прорив та реалізувати будь-який найбільш вдалий інвестиційний проект — марні. Фінансові та грошові ресурси української економіки зіставні лише з коштами середньої міжнародної корпорації. Інвестиційний клімат в Україні не дає підстав сподіватись на масовий прихід іноземних інвесторів з об'єктивних та суб'єктивних причин.

Норма нагромадження (відношення інвестицій до ВВП) в Україні знаходиться на рівні 19—20%. В Європі норма нагромадження в період створення засад ринкової економіки сягала до 1979 р. 25%, в Японії в зазначений період — 30%). У сучасному Китаї норма нагромадження капіталу є постійно вищою — 25% і досягає в окремі роки 40% ВВП [4, с. 139]. Для переходу від інерційного до наздоганяючого розвитку слід досягнути норми нагромадження капіталу до 28% ВВП.

Одним із негативних наслідків зниження рівня монетизації є недостатній рівень капіталізації, який значно нижчий від аналогічних показників у сучасних економіках. Показник капіталізації свідчить про ринкову вартість, яка визначає конкурентну позицію.

Грошова система України має сприяти переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку за рахунок підвищення рівня монетизації економіки. В Україні роль монетизації економіки розглядається більш вузько, з монетарних позицій, і недостатньо враховується її вплив на динаміку економічних процесів. Монетизація є визначальною складовою сукупного попиту і визначає ємкість внутрішнього ринку. Для розвинених країн, в коло яких прагне потрапити Україна, характерною є висока ємкість внутрішнього ринку, що значною мірою зумовлює рівень монетизації економіки (80—100 % і більше) [5, с. 28].

Гостра ситуація з фінансовими ризиками в країні спричинена високим рівнем відкритості економіки та не конкурентоспроможністю національних товарів. У 2009 р. макроекономічні умови проведення валютно-кредитної політики значно ускладнилися з огляду на розгортання рецесивних процесів в реальному секторі, продовження падіння внутрішнього попиту і обмеження доступу до зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування. Одним засобом стабілізації економіки України є емісія грошей, до якої на сьогодні вдалися більшість країн світу. Припустимо, якщо додаткову суму грошей не витратити на покриття дефіциту бюджету і не стимулювати попит, а направити їх на виробництво додаткового продукту. Цим самим збільшиться пропозиція вітчизняних товарів, а гроші, які нададуться підприємству для виготовлення продукції, скоріше за все, будуть використані або на погашення кредитів, або для купівлі сировини. В такому випадку вони не надійдуть до споживача, бо якщо кредит був взятий у банку чи іншій кредитній установі, це не загрожує виникненню додаткового попиту, оскільки банки на даний момент знаходяться у скрутному становищі, щоб настільки швидко переглянути свою політику. Отже, поки певна сума грошей пройде шлях і опиниться у споживача, підприємство зможе пройти повний цикл виробництва і поставити продукцію на ринок, тим самим забезпечити товарами додаткову суму грошей, яка появиться у споживача.

Реалізація Національним банком України права емісії грошей, на нашу думку, не спричиняє широко описану у багатьох наукових працях інфляцію попиту, коли велика сума грошей «полює» за малою кількістю товару, і тим більше не викликає інфляцію витрат, яка виникає через зростання витрат на сировину у період високого безробіття і неповного використання ресурсів. Тим більше інфляція витрат небезпечна для України. Оскільки вона пов'язана із скороченням сукупної пропозиції внаслідок дії несприятливих зовнішніх шоків — підвищення цін на сировину, матеріали, підвищення номінальної заробітної плати тощо, які сприяють зростанню витрат виробництва, падінню обсягів випуску і зайнятості населення. З метою ефективного використання емісійних коштів доцільним буде запозичення досвіду Японського центрального банку, який здійснює прямі закупівлі дебіторської заборгованості і векселів на відкритому ринку підприємств, які не можуть погасити свої зобов'язання самостійно. В даному випадку держава бере на себе частину ризиків і сприяє тим самим зростанню обсягів ВВП.

Висновки. Валютно-кредитне регулювання на сьогодні є органічним складником макроекономічної політики. Спрямованість політики регулювання, вибір методів і важелів впливу визначається як теоретичними концепціями, на які орієнтується валютно-кредитна політика, так і специфікою соціально-економічних завдань, які вона повинна виконувати за конкретних умов.

Існуюча динаміка підвищення рівня монетизації в Україні має позитивний характер, проте її досягнутий рівень ще майже вдвічі нижчий від його значення не лише в розвинених країнах. Процес підвищення монетизації економіки має супроводжуватись адаптацією економіки до зростаючих обсягів грошової маси, що має, з одного боку, забезпечувати їх ефективне використання, з іншого, — стримувати інфляційний тиск.

Очевидно, що для ефективного валютно-кредитного регулювання економіки країни, спрямованого на стабілізацію національних грошей, а отже і економіки країни, необхідно чітко визначитись із сутністю валютно-кредитної політики як комплексу довгострокових стратегічних цілей розвитку країни і, відповідно, перестати отожднювати її з валютно-кредитним регулюванням як комплексом довгострокових тактичних дій регулятора. Це

означає, що Національному банку України необхідно розробити довгостроковий план розвитку валютно-кредитних відносин в Україні, тобто впроваджувати дієву валютно-кредитну політику, розробка якої потребує існування загальнодержавного стратегічного довгострокового плану розвитку соціально-економічного стану України.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. Антикризисні заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2009, квітень. – С. 8-19.
2. Даниленко А.І., Кошик О.М., Шульга О.Б., Василик О.Д., Савлук М.І. Фінансово-кредитні важелі регулювання економіки України в перехідний період / За ред. А.І. Даниленка. – К., 2009. – 242 с.
3. Лагутін В.Д. Вибір стратегії монетарної політики / В.Д. Лагутін, Т.О. Кричевська // Фінанси України. – 2009. – № 3. – С. 3-15.
4. Продан Т.Я. Грошово-кредитна політика у регулюванні грошового обігу в кризових умовах. // Збірник тез доповідей науково-практичної конференції 15-16 жовтня 2009 р. – Чернівці: ДрукАрт – 2009. – С.138-139.
5. Стецко Л.И. Денежно-кредитная политика как средство преодоления финансово-экономического кризиса // Меморандум про економічну і фінансову політику. – К. : Вид-во НБУ, 2008. – 236 с.

УДК 658.012

ІВАНЧЕНКО Н.О.,

Інститут економіки та менеджменту НАУ,
доцент кафедри економічної кібернетики, к.е.н.

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті розглянуті сучасні загрози інформаційній безпеці підприємства. На основі аналізу практичного досвіду організації захисту інтересів господарюючих суб'єктів в інформаційній сфері запропонований концептуальний підхід до визначення функцій, завдань і організаційних основ функціонування підрозділів інформаційної безпеки підприємств з позицій загальних завдань безпеки бізнесу і забезпечення стійкого розвитку національної економіки.

Ключові слова: економічна безпека, стійкий розвиток, інформаційна безпека, національна економіка, інформаційні технології.

Аннотация. В статье рассмотрены современные угрозы информационной безопасности предприятия. На основе анализа практического опыта организации защиты интересов хозяйствующих субъектов в информационной сфере предложенный концептуальный подход к определению функций, заданий и организационных основ функционирования подразделений информационной безопасности предприятий с позиций общих заданий безопасности бизнеса и обеспечения устойчивого развития национальной экономики.

Ключевые слова: экономическая безопасность, устойчивое развитие, информационная безопасность, национальная экономика, информационные технологии.

Annotation. In the article the considered modern threats to informative safety of enterprise. On the basis of analysis of practical experience of organization of defence of interests of being subjects in charge in an informative sphere offered conceptual approach to determination of functions, tasks and organizational bases of functioning of subsections of informative safety of enterprises from positions of commons tasks of safety of business and providing of steady development of national economy.

Keywords: economic safety, steady development, informative safety, national economy, informations technologies.

Постановка проблеми. Одним із актуальних питань сучасності є проблема економічної безпеки як особистості, так і держави. Ситуація, що склалася тепер у світі і в нашій країні, породила безліч небезпек та загроз економічним відносинам, що формуються в Україні. Поняття економічної безпеки підприємства можна розглядати з кількох позицій. З позиції різних агентів ринку, що взаємодіють з підприємством (споживачів, суміжників, податкових, кредитних і т. ін.) [8]. В цьому разі можна визначити, що економічна безпека є комплексним відображенням ступеня надійності підприємства як партнера у виробничих, фінансових, комерційних та інших економічних відносинах за певний проміжок часу.

З позицій самого підприємства оцінка економічної безпеки полягає у визначенні рівня захищеності його потенціалу (виробничо-технічного, фінансового, соціального) і тенденцій його змін. При цьому під економічною безпекою слід розуміти захищеність його потенціалу від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність до відтворення.